

ZOOXXI: ANÀLISI SYMPOSIUM INTERNACIONAL DRAGONS DE KOMODO

El passat 5 de març es va realitzar el Symposium Internacional sobre els dragons de Komodo al Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelona, organitzat per la Fundació Barcelona Zoo.

Vam poder escoltar les ponències de Gerardo García, coordinador del European Endangered Species Programme (EEP) de l'EAZA d'aquesta espècie; Achmad Ariefliandy, Project manager de l'organització Komodo Survival Program (KSP) d'Indonèsia; Claudio Ciofi en substitució del Dr. Tim Jessop, assessor científic de la KSP, Center for Integrative Ecology Deakin d' Austràlia; el Dr. Xavier Manteca, director del Centre d'Educació en Benestar d'Animals de Zoològic (ZAWEC); Willem Schaftenaar, assessor veterinari del EEP del dragó de Komodo.

Va ser una jornada molt interessant, que des de la Plataforma ZOOXXI volem analitzar sota la perspectiva del canvi de paradigma que suposa la nova ordenança, en aquells punts en que l'exposat entraria en contradicció amb la mateixa.

Conservació

El dragó de Komodo és el sauri més gran de la Terra, espècie que pot arribar als 150kg i els 3 metres de llargada. És endèmic de cinc illes situades al sud-est d'Indonèsia: Komodo, Rinca, Gili Dasami, Gili Motang i Flores.

La Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN) indica que aquesta espècie es troba en situació Vulnerable (www.iucnredlist.org). No obstant, el dragó de Komodo no es troba entre les espècies que la UICN recomana criar en captivitat. A pesar d'això, la trobem en diversos zoos europeus formant part del programa de cria en captivitat de l'Associació Europea de Zoos i Aquaris (EAZA).

Segons va informar Gerardo García, actualment existeixen 35 zoos europeus que formen part de l'EEP de l'EAZA pel dragó de Komodo, entre ells el zoo de Barcelona, amb una població de 83 individus. El seu objectiu és arribar a tenir una població captiva de 200 individus en 5 anys.

La Komodo Survival Program, ONG indonèsia que proporciona informació científica per a la gestió i la conservació del dragó de Komodo i del seu hàbitat natural, rep dels zoos europeus amb Komodos, entre ells el zoo de Barcelona, un total de 40.000€ a l'any. Això significa que, de mitjana, cada zoo europeu destina 1.143,00€ anuals en l'ajuda a la conservació d'aquesta espècie en el seu hàbitat natural. Remarquem que la col·laboració és únicament a través d'aquesta quantitat econòmica i que cap dels dragons que estan als zoos es reintrodueix.

¹Veure: <https://www.cpsg.org/iucn-red-list-captive-breeding-recommendations>

Per una altra banda, en aquesta anàlisi s'ha de tenir en compte les enormes despeses que suposa el manteniment d'aquests animals als zoos. Tot i que després d'una recerca intensiva no hem pogut trobar el cost de la instal·lació al zoo de Barcelona, la seva descripció ens fa una idea de que es tracta d'una de les instal·lacions més cares del zoo: en una superfície de 1.700 m², trobem dos mòduls autònoms i tancats amb dormitori, zona exterior amb llac i sostre que es pot obrir i tancar. En cada un dels mòduls es manté la temperatura i la humitat adequades de forma artificial. S'hi troben reproduïdes el tipus de roques i de vegetació de l'hàbitat natural, però això només a ulls del visitant, doncs majoritàriament es tracta d'ornamentació artificial.

Per tant, ens trobem davant d'una espècie que la UICN no recomana criar en captivitat, que cada zoo europeu amb komodo destina una mitjana de poc més de 1.000€ l'any per a la conservació a l'hàbitat natural, que les instal·lacions per mantenir aquests animals en captivitat són molt costoses, i que es tracta d'una de les espècies emblemàtiques que atreu als visitants de zoo per la seva grandària i fisonomia.

Captivitat i aspectes veterinaris

Claudio Ciofi, amb la seva ponència "Estadístiques vitals des del terreny per informar a la cria en captivitat", va explicar com s'està estudiant el komodo en llibertat per tal de donar informació que millori les condicions de vida dels animals captius als zoos, força deficientes com veurem a continuació. És a dir, la recerca que s'està fent sobre els dragons de komodo en captivitat no serveix, en absolut, per a la millora de la situació del komodo en llibertat. Així, la realitat a dia d'avui és que la informació científica va en direcció contrària, de l'hàbitat natural a la captivitat.

La jornada va assenyalar els següents aspectes veterinaris:

Els dragons de komodo viuen molt menys en captivitat que en llibertat. En captivitat els mascles viuen entre 14 i 15 anys, les femelles 12 anys; mentre que a la natura els mascles viuen entre 40 i 60 anys i les femelles 30 anys.

Les principals causes de mort als zoos es troben associades a unes condicions de manteniment inadequades. La majoria de dragons moren per ruptura fol·licular, una patologia associada a la manca d'estimulació adequada (fotoperíode, calor, llum ultravioleta, presència de mascles) i a la manca de llocs apropiats on excavar el niu (es van mostrar imatges de nius de dragons en llibertat amb més d'un metre de profunditat).

El veterinari Willem Schaftenaar va opinar, arrel de la mort de diversos exemplars per mineralització metastàtica, que és probable que els komodo no estiguin adaptats a obtenir la vitamina D de la dieta. Es desconeix encara quina és la causa que està portant als dragons captius a morir per aquesta patologia, però podria estar relacionada amb les condicions deficientes de la captivitat, ja sigui per una manca d'accés a la llum solar directa, a una dieta inadequada amb elevats nivells de vitamina D, o a altres problemes com la ruptura fol·licular, malaltia on la mineralització està molt associada.

En captivitat els dragons no poden arribar a les mateixes temperatures corporals que en llibertat, això fa que el seu comportament sigui del tot diferent a l'observat en el seu hàbitat. Per exemple, els dragons de komodo tenen comportaments força agressius a la natura. No obstant, es va valorar com a positiu el fet que no es mostressin aquests comportaments al públic visitant de zoo. Compartim aquesta opinió, però llavors ens preguntem per què es reproduïxen uns animals que presenten evidents problemes de benestar, on la seva esperança de vida es redueix a més de la meitat, sota l'argument de la seva conservació i de l'educació. Potser el visitant de zoo rebria una millor educació veient un documental de Planet Earth de la BBC?

De fet, la protecció de l'hàbitat, la lluita contra la caça il·legal de dragons i de les seves preses i la translocació d'animals entre poblacions, són les eines recomanades per millorar les poblacions d'aquesta espècie al seu hàbitat natural en el present i en el futur proper (Jessop et al 2007; Ciofi i De Boer, 2004; Purwandana et al. 2015).

Dels apartats anteriors trobem diverses contradiccions amb l'actual ordenança:

- Es reproduïx un animal que no està associat a cap programa de protecció d'hàbitat que inclogui la reintroducció de l'animal reproduït en alguna de les seves fases.
- No es compleixen les indicacions de la UICN, donat que no és una espècie recomanada per a la seva cria en captivitat.
- Tot els problemes de benestar descrits anirien en contra dels principis de la conservació compassiva.
- Al visitant no se li dona cap tipus d'informació sobre els problemes associats a la captivitat, d'un animal que no pot expressar en absolut el seu comportament natural. Per tant, no s'acomplirien amb els objectius educatius en relació al coneixement de l'espècie i de l'animal com a individu.

Benestar animal i ètica

El Dr. Xavier Manteca va realitzar una ponència titulada “Benestar en poblacions captives: aplicacions als rèptils”. Donat que va reconèixer que no era expert en rèptils ni en dragó de Komodo, ens centrarem en alguns aspectes de l’explicació que va donar sobre el concepte de benestar animal.

Segons la seva opinió particular, la ciència del benestar animal només s’ha d’encarregar d’avaluar, amb les eines que disposi a cada moment, la situació de benestar dels individus. La decisió de què fer respecte d’aquell animal en funció de la valoració del seu benestar ja no correspon a la ciència, perquè és una decisió moral. Per tant, segons el seu punt de vista, la ciència dels benestar animal i l’ètica són dues disciplines que van per separat.

Aquesta és una qüestió extremadament interessant i cabdal pel canvi de paradigma que suposa la nova ordenança. De fet, l’ordenança aborda aquesta qüestió en sentit contrari al punt de vista expressat pel Dr. Manteca. Aquesta és una evidència que la ciutadania està demanant a la comunitat científica en el seu conjunt, en moltes àrees i no només en la que ens ocupa, incorporar l’ètica en el seu mètode.

El Dr. Manteca va fer al·lusió a la cita de Jeremy Bentham, reconegut filòsof del segle XVIII, amb la seva famosa reflexió en relació a que la qüestió important no és si els animals poden raonar, si no si poden patir. També va fer al·lusió a la Declaració de Cambridge de la Consciència, del juliol de 2012. Aquesta declaració conclou que mamífers, aus i molts altres organismes que inclourien invertebrats com el pop, presenten el substrat neurològic responsable de generar estats conscients i d’elaborar comportaments intencionals. Fins i tot, va fer al·lusió als últims estudis que demostrarien la capacitat de patir dolor en peixos. Pel que fa als rèptils, es van referenciar estudis que demostren la capacitat de patir estrès i de realitzar comportaments vinculats a l’ansietat, però també de realitzar comportaments vinculats a experiències positives com el joc.

Per tant si bé és cert que, sota aquesta nova demanda social, ciència i ètica poden i deuen retroalimentar-se, la ciència avui no parteix d’un desconeixement sobre els possibles efectes de la captivitat en els individus. De fet, el punt de partida avui és que els animals són individus sintients i, per tant, que podrien veure els seus interessos perjudicats de múltiples maneres a causa del captiveri. No obstant, en el moment en que s’afirma que devem avaluar la situació dels animals abans de realitzar un judici al respecte, estem acceptant el tancament d’aquests animals per defecte. Un exercici mínim de prevenció de riscos hauria d’anar associat a una visió crítica del que la captivitat pot oferir als individus. En definitiva, a diferència del que es va afirmar al simposi, desvincular benestar animal i ètica no és un procedir objectiu, sinó un marc mental molt ben alineat amb els interessos del negoci de la captivitat.

La nova ordenança incorpora la conservació compassiva com a l'eina que té per objectiu conjugar la protecció de les espècies i els ecosistemes amb la preocupació pel valor intrínsec i el benestar individual dels animals. Per tant s'exigeix, entre d'altres qüestions, la incorporació de paràmetres ètics en el procediment científic que avaluï els animals. Amb aquesta finalitat, l'ordenança preveu també la creació d'un Comitè Científic i l'Ètica, format per experts independents de la comunitat científica i de l'ètica animal, així com per un representant del Consell Municipal de Convivència, Defensa i Protecció dels Animals.

Volem acabar el present anàlisi amb la següent consideració final: donat que el Symposium no es transmetia via on-line i no tenia previst publicar els vídeos de les ponències, des de ZOOXXI vam demanar permís per gravar la jornada. L'organització no ens el va donar, a pesar de que el Symposium estava organitzat per la Fundació Barcelona Zoo i, per tant, amb diner públic. Tal i com es va desenvolupar la jornada, creiem que aquesta és una mostra més de manca de transparència, amb la finalitat de dificultar la participació de visions crítiques, en contra de l'esperit de l'ordenança aprovada mitjançant una iniciativa ciutadana. Entre d'altres, es va donar la circumstància que al Symposium Internacional sobre el Dragó de Komodo havia estudiants de secundària, als que l'organització els va demanar fer-se una foto al photocall. Per un altre costat, durant tota la jornada d'aquest Symposium Internacional només va haver una pregunta, realitzada precisament per un assessor científic de ZOOXXI.

»*Jessop TS, Madsen T, Ciofi C (2007) Island differences in population size structure and catch per unit effort and their conservation implications for Komodo dragons. Biological Conservation 135(2): 247-255.*

»*Ciofi C, De Boer ME (2004) Distribution and conservation of the Komodo monitor (Varanus komodoensis). Herpetological Journal 14(2): 99-107.*

»*Purwandana D, Ariefiandy A, Imansyah MJ, et al. (2015) Evaluating environmental, demographic and genetic effects on population-level survival in an island endemic. Ecography 38: 1060-1070.*